

СЕКЦІЯ І. ДОСЛІДЖЕННЯ КИТАЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ, КУЛЬТУРА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-442-2-1>

Долик О. С.

ORCID: 0009-0009-1311-5791

студент історичного факультету

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Козловський С. О.

ORCID: 0000-0002-4590-2433

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії середніх віків та візантиністики

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

«МИ ПОДОЛАЛИ ПОНАД СТО ТИСЯЧ ЛІ БЕЗКРАЇХ МОРСЬКИХ ПРОСТОРІВ»: ДО ПИТАННЯ ПРО ГЕОГРАФІЧНІ МЕЖІ ЕКСПЕДИЦІЙ ЧЖЕН ХЕ

Ключові слова: Чжен Хе, Китай, експедиції, географічні межі.

Зовнішня політика Китаю у період правління династії Мін (1368–1644) була особливо активною. Зокрема, це стосується її заморського вектору, вершиною якого стали масштабні експедиції китайського флоту 1405–1433 рр., очолювані відомим дипломатом та мореплавцем Чжен Хе (1371–1433). Ці подорожі, за своїми масштабами та поставленими цілями, є унікальними і не мають аналогів у світовій історії. Вони були одночасно дипломатичними місіями, демонстрацією військової могутності Піднебесної, а також торговельними операціями [4, р. 330–331]. Однак, їхнім першочерговим завданням було утвердження міжнародного становища та визнання Мінської імперії, шляхом нав'язування окремим заморським державам традиційної китайської системи данини і васальних відносин.

У ході семи експедицій, кораблі адмірала Чжен Хе, рухаючись на захід, подолали величезні відстані, досягнувши берегів Аравійського півострова та Східної Африки. Їхній маршрут, загалом, достатньо добре вивчений та відтворений у науковій літературі, однак питання

географічних меж плавань китайського флоту в Індійському океані досі остаточно не розв'язане. Зокрема, достеменно невідомо, як далеко вздовж східного узбережжя африканського континенту змогли просунутися окремі судна Чжен Хе, а також, чи могли вони вийти за межі Малайського архіпелагу і рушити далі на південь, у напрямку Австралії.

Кінцевим пунктом призначення перших трьох подорожей (1405–1411) було велике портове місто Калікут на західному узбережжі Індії, шлях до якого пролягав через о-ви Ява та Суматра, а також через Малакку та о. Цейлон [1, р. 49–75]. Значно більший інтерес представляють наступні чотири експедиції (1413–1433), особливістю яких було розширення меж плавань та поділ основного флоту на менші ескадри, які уже відвідали окремі порти Аравії та Східної Африки. Так, відомо, що китайці побували на о. Ормуз, що у Перській затоці, а також у деяких арабських містах, зокрема в Адені і навіть у Мецці. Про це повідомляє у своїх записах один із учасників подорожей, на ім'я Ма Хуань [7, р. 151–179]. Епіграфічні написи на кам'яних стелах, що були зведені у Китаї за наказом адмірала Чжен Хе близько 1431 р., містять згадки про відвідини китайським флотом території сучасного Сомалі, зокрема великих портів Могадішо та Барави. Історична хроніка XVIII ст. під назвою «Історія династії Мін» (*Mingshi*) серед переліку країн, де побував Чжен Хе, згадує також м. Малінді у сучасній Кенії [1, р. 187–199]. Цей географічний пункт розташований найпівденніше і, відповідно, вважається найбільш віддаленим місцем Африки, куди заходили китайські кораблі.

Попри те, що у розпорядженні дослідників немає прямих доказів того, що флот Чжен Хе коли-небудь відвідував місця південніше Малінді, існує ряд теорій, що намагаються дещо розширити південні межі його плавань. Насамперед, слід зазначити, що далеко не всі дослідники погоджуються із загальноприйнятим трактуванням джерел та локалізацією згаданих у них географічних пунктів. Зокрема, китайська дослідниця Мей-Лін Хсу висунула припущення, що термін *Малін* (*Malin*), який прийнято пов'язувати із Малінді, насправді стосувався правителів із династії Махдалі, які правили у м. Кільва-Кісівані, що у сучасній Танзанії [8, р. 104]. Дана гіпотеза, таким чином, дозволяє опустити межу плавань флоту Чжен Хе ще майже на 600 миль на південь.

Чимало запитань викликає також ідентифікація окремих географічних об'єктів із т. зв. «*Карти Мао Куня*» (*Maou Kun tu*) – морської мапи періоду подорожей Чжен Хе, створеної у 20–30 рр. XV ст. [7, р. 241–242] Вона містить зображення берегової лінії різних територій, від узбережжя Китаю до берегів Східної Африки. Найбільш віддаленим географічним пунктом на ній є вже неодноразово згадуване Малінді. Однак, разом

з цим, в одному із супровідних текстів говориться про те, що китайський флот досягнув місця під назвою *Хабур* (*Ha-pu-erh*) і через шторм не зміг рухатися далі [5, р. 26]. Попри те, що цей загадковий *Хабур* не позначений на мапі, він, очевидно, мав би знаходитися десь південніше Малінді.

Британський дослідник Феліпе Фернандес-Арместо спробував пов'язати *Хабур* із узбережжям провінції Квазулу-Наталь, що знаходиться на сході Південно-Африканської республіки, пояснюючи це тим, що даний регіон відомий своїми бурхливими водами та частими штормами [2, р. 237]. Попри те, що ця гіпотеза узгоджується із текстом «*Карти Мао Куня*», жодних доказів, які б підтвердили її немає. Мали місце й інші спроби локалізації даного пункту. Так, китайський науковець Чжан Гуйшен висунув припущення, що *Хабур* це архіпелаг Кергелен, що знаходиться у субантарктичному поясі [5, р. 26]. Ця теорія, однак, видається ще менш реальною, оскільки острови Кергелен дуже віддалені від берегів Африки.

Проблема усіх вищезгаданих теорій полягає у тому, що вони не виходять за рамки гіпотетичної площини і базуються, головним чином, на здогадах і припущеннях. Те ж саме стосується ще більш непевних гіпотез, стосовно відвідин флотом Чжен Хе північного узбережжя Австралії, основою яких служать туманні легенди австралійських аборигенів [6, р. 142–144]. Тим не менш, відомо, що окремі китайські кораблі, очевидно, побували на о. Тимор, який знаходиться у південній частині Малайського архіпелагу, всього лиш за 400 миль на північ від Австралії. Відомості про цей острів знаходимо у записах Фей Сіня – ще одного учасника експедицій Чжен Хе [3, р. 87–88]. Скоріш за все, Тимор відвідала невелика ескадра, а, можливо, навіть лише один корабель, оскільки він знаходиться дещо в стороні від Яви та Суматри, порти яких були місцем зупинки основної частини китайського флоту. Про просування далі на південь, у напрямку Австралії, мова, очевидно, взагалі йти не може.

Відтак, мусимо констатувати, що станом на сьогодні повністю відсутні будь-які конкретні писемні чи археологічні свідчення того, що судна флотилії Чжен Хе коли-небудь опускалися вздовж африканського узбережжя нижче Малінді, чи запливали південніше Тимора. З огляду на це, можемо визначити Малінді як крайню південно-західну межу китайських експедицій, а Тимор – як південно-східну. Оскільки походи Чжен Хе були, насамперед, дипломатичними і торгівельними місіями, а не дослідницькими експедиціями, перед ними не ставилося жодних цілей стосовно відкриття нових невідомих територій. Таким чином, китайським кораблям не було сенсу, наражаючись на небезпеку, входити у зону штормів на південному сході Африки, чи рухатися

у невідомому напрямку на південь від о. Тимор. Разом з цим, варто пам'ятати, що у питанні маршрутів та географічних меж експедицій Чжен Хе ще залишаються білі плями, що пов'язано із складнощами інтерпретації та географічної локалізації окремих пунктів, згаданих у джерелах. Це, відповідно, тягне за собою потребу у подальших напрацюваннях та дослідженнях даної теми.

Література:

1. Dreyer, Edward. *Zheng He, China and the Oceans in the Early Ming Dynasty (1405–1433)*. New York : Pearson Longman, 2007.
2. Fernandez-Armesto, Felipe. *1492: The Year Our World Began*. London : Bloomsbury, 2011.
3. Fei Xin. *Hsing-ch'a sheng-lan*. Translated by J.V.G. Mills. Cambridge : University Press, 1996.
4. Finlay, Robert. "The Voyages of Zheng He: Ideology, State Power and Maritime Trade in Ming China." *Journal of the Historical Society*. 8 (2008): 327–347.
5. Kuei-Sheng Chang. "Africa and the Indian Ocean in Chinese Maps of the Fourteenth and Fifteenth Centuries". *Imago Mundi*. 24 (1970): 21–30.
6. Levanthes, Louise. *When China Ruled the Seas: The Treasure Fleet of the Dragon Throne (1405–1433)*. New York : Simon & Schuster, 1994.
7. Ma Huan. *Ying-yai shenh-lan*. Translated and edited by J.V.G. Mills. Cambridge : University Press, 1970.
8. Mei-Ling Hsu. "Chinese Marine Cartography: Sea Charts of Pre-Modern China". *Imago Mundi*. 40 (1988): 96–112.